

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI'NDA ÇİN'İN TUTUMU

Fatih Beyaz

Referans için: Beyaz, Fatih. "Rusya-Ukrayna Savaşı'nda Çin'in Tutumu". İNSAMER Analiz. 10.03.2023. Analiz

Rusya ile Ukrayna arasında patlak veren savaşın üzerinden bir yıl geçti. Rusya, ABD'nin önderliğinde, özellikle Doğu Avrupalı devletlerin kendisine karşı tehdit unsuru hâline getirildiğini, NATO tarafından çevrelendiğini, bunun bir güvenlik ikilemi oluşturduğunu iddia etmiş ve bu tehdit gerçek bir işgale dönüşmeden evvel sınırları ötesinde güvenli bir hat oluşturmak gerekçesiyle Ukrayna'da askerî bir cephe açmıştır. Savaşın başlamasının ardından devletler, savaşan devletlere karşı uluslararası politikada kendilerine uygun bir pozisyon alırken Çin de kendi çıkarlarına uygun bir politik pozisyon almıştır. Çin'in üst düzey diplomatı Wang Yi, Ukrayna Savaşı'nın

başlamasının birinci yıl dönümünden birkaç gün önce Çin ve Rusya arasındaki yakın ikili ilişkileri yeniden teyit etmiştir. Moskova'da Vladimir Putin ile bir araya gelen Wang Yi, Çin ve Rusya'nın stratejik iş birliklerini derinleştirmeye hazır olduklarını belirtmiştir. Putin'de iki devletin karşılıklı iş birliğinin sürdüğünü söylemiştir.

Çin, Trump döneminde ABD tarafından uluslararası siyasette çok fazla *mobbinge* maruz kalmıştır. Kuzey Kore ile olan dolaylı nükleer gerilimler, ticari ambargolar, Güney Çin Denizi'ndeki askerî gerilimler gibi nedenlerden dolayı da Çin, uluslararası siyasette ABD'yi dengeleyebileceği her türlü aktörü ve

krizi bir fırsat olarak değerlendirmektedir. Nitekim Rusya ile Ukrayna arasındaki savaşta Rusya'ya karşı cephe alan ve ambargolar uygulayan devletlere rağmen Çin, Rusya ile iş birliğini geliştirmeye yönelik adımlar atmaya devam etmektedir.

Putin, uluslararası durumu "oldukça karmaşık" olarak nitelendirmekte ve Çin-Rusya iş birliğinin "uluslararası durumu istikrara kavuşturmak için önemli" olduğunu ifade etmektedir. Moskova, üzerindeki uluslararası baskıları azaltabilmek adına, ABD'nin küresel hâkimiyetine karşı potansiyel en büyük rakibi olan Çin üzerinden bir denge politikası izlemektedir. Wang, "Kriz her zaman bir fırsattır." diyerek Çin-Rusya ilişkilerinin "hiçbir zaman üçüncü taraflarca dikte edilmediğini" söylemiştir. Her iki lider de uluslararası ilişkilerde "çok kutuplu" yaklaşımın önemini vurgulayarak ABD'nin başını çektiği "tek kutuplu" yaklaşımı reddetmiştir.

Rusya ve Çin, mevcut uluslararası dinamikler ve iş birlikleri nedeniyle çok kutuplu bir dünya söylemi geliştirmişlerdir. Çünkü mevcut sistemde ABD liderliğinde uluslararası bir kamuoyu oluşturulmuş ve bu yolla ABD'nin küresel tüm eylemleri meşru bir zemine oturtulmaya çalışılmıştır. Ancak Rusya ve Çin gibi uluslararası sistemdeki diğer süper güç devletler, ABD'nin peşine ta-

kılan devletlerin var olduğu bir uluslararası sistemi kendi meşruiyetleri için tehdit olarak algılamaktadırlar. Bu noktada Çin, Ukrayna Savaşı'nın başlamasından bu yana Rusya'yı destekleyen birçok açıklama yapmasına rağmen tarafsız olduğunu da iddia etmektedir. Bu da tam olarak Çin'in uluslararası sistemdeki meşruiyetini korumak ya da barışçıl yükselişine zarar vermemek adına uyguladığı bir politikadır.

Çin, uluslararası sistemde "barışçıl yükseliş" politikası adını verdiği bir siyaset takip etmektedir. Çin'in uyguladığı bu *grand* strateji, ABD'yi referans göstererek uluslararası ilişkilerde güçlenen Çin'in dünyanın geri kalanı için hiçbir tehdit oluşturmadığını, hiçbir ülkenin iç işlerine veya toprak bütünlüğüne bir tehdit olmadığını dünyaya göstermek adına yürüttüğü bir politikadır. Pekin yönetimi barışçıl yükselişini vurgulamak amacıyla da Afrika ülkeleriyle olan iş birliğini ve karşılıklı kazan kazan anlayışına dayanan ilişkilerini örnek

göstermektedir. Geçmiş yüzyıllarda sömürgeci devletlerin tek taraflı kazanç elde etme üzerine kurdukları ilişkilere karşın Çin, Afrikalı devletlerle karşılıklı kazanımların esas alındığı iş birlikleri üzerinden gelişen ilişkilerini barışçıl yükseliş düşüncelerini açıklamada örnek olarak göstermektedir. Bu nedenle Çin, bir yandan Rusya'yla olan iş birliğini sür-

*Rusya ile
Ukrayna
arasındaki
savaşta
Rusya'ya karşı
cephe alan ve
ambargolar
uygulayan
devletlere
rağmen Çin,
Rusya ile
iş birliğini
geliştirmeye
yönelik
adımlar
atmaya devam
ediyor.*

dürmeye devam ederken diğer yandan da barışçıl yükseliş politikasına zarar verecek hareketlerden kaçınmaktadır.

Wang'ın Moskova ziyareti çatışmayı tırmandırmak yerine Çin'in "barışçıl bir çözüm" istediği fikrini yaymak için bir şans olmuştur. Zira ekonomik hedeflerine ulaşmanın bir yolu olarak uluslararası ilişkilerde istikrarın önemini vurgulayan Çin, çatışmalarla ilgili herhangi bir sorumluluk almadan ama ABD'nin güç kaybetme ihtimali olan fırsatları da tamamen gündeminden kaldırmadan, barışçıl bir imaj çizmeye çalışmaktadır. Almanya'nın iç istihbarat servisi başkanı Thomas Haldenwang, "Uluslararası güvenlik söz konusu olduğunda Rusya fırtınadır, Çin ise iklim değişikliğidir." demiştir. MI5'in direktörü Ken McCallum da benzer yorumlarda bulunmuştur. Bu argümanlar üzerinden "Rusya'nın mevcut hâliyle var olmaması durumunda Çin'in Batılı eleştirilerin ve eylemlerin yükünü daha fazla çekmek zorunda kalacağı" düşüncesi ifade edilmek istenmiştir. Yani Rusya-Ukrayna arasındaki çatışma, Çin'in uluslararası sistemde üstü kapalı bir biçimde de olsa meydan okuyabileceği bir zemin oluşturmuştur. Çin, yükselişte olduğu bu dönemde, ABD'nin küresel otoritesini sarsmak için mevcut şartları uluslararası ilişkilerdeki imajına zarar vermeden fırsata dönüştürmeye çalışmaktadır.

Savaşın başlamasının ardından Rusya'ya karşı ambargo kararı alan Avrupalı devletlere karşın Rusya ile ticari ilişkilerini herhangi bir alan kısıtlaması olmadan sürdüren Çin, Nisan-Ekim 2022 arasında Rusya'ya 128 milyon doların üzerinde bilgisayar çipi ve çip

bileşeni ihraç etmiştir. ABD, Çin'in Rusya ile olan ilişkisinin yalnızca ticari boyutta kalmayıp her alanda tam bir iş birliğine dönüştüğünü ve Çin'in Rusya'ya muharebe operasyonlarını desteklemek için *Spacety China*'dan yüksek çözünürlüklü uydu görüntüleri temin ettiğini iddia etmiştir. Bu durum, bir önceki paragrafta değindiğimiz; Çin'in üstü örtülü bir biçimde de olsa ABD ve müttefiklerini yıpratmaya yönelik fırsatları değerlendirme girişimlerinden biri olarak açıklanabilir.

Özellikle Avrupalı devletlerle doğrudan mücadele eden bir aktör imajı vermek istemeyen Çin'in Avrupa Birliği (AB) Büyükelçisi Fu Cong, *South China Morning Post*'a verdiği röportajda Ukrayna krizinin Pekin'i "çok zor duruma soktuğunu" ve Çin'in AB ile ilişkilerini zedelediğini söylemiştir. Çin, AB ile olan ilişkilerini kopma noktasına getirmeden ancak mevcut gerginliği dengede tutan bir politika takip etmektedir. Zira Çin ve AB karşılıklı bağımlı aktörlerdir. AB ülkelerinin en fazla ithalat yaptığı ülke Çin'dir. 2022 yılı verilerine göre Çin'in AB ülkeleriyle olan ticaret hacmi 626 milyar avrodur. Dolayısıyla bu hacimdeki ticaretini riske atmayacak bir düzeyde ilişkilerini sürdüren Çin, AB'nin kendisine kısmen de olsa bağımlılığının farkındadır. Öte yandan ithalatta tek bir tedarikçiye bağımlı kalmak istemeyen AB de ithalatta bir arz güvenliği oluşturmaktadır. Bu doğrultuda 2022 yılı verileri ile AB'nin en fazla ithalat yaptığı ikinci ülke 358 milyar avro ile ABD olmuştur. Böylelikle AB ülkeleri ABD-Çin çekişmesini ticari zeminde bir denge unsuru olarak kullanmaktadır. Yani iki devletten de çok yüksek miktarlarda ithalat yaparak karşılıklı bir bağımlık oluşturan AB, böylelikle iki devletin de kendi

güvenliğini tehdit edecek bir oluşum içerisinde yer almasını engellemeye çalışmaktadır. Hasılı Rusya-Ukrayna Savaşı'ndaki tutumuyla AB'nin karşısında olan değil, AB'yi kışkırtmayan bir konumda olmaya dikkat eden Çin, oluşturduğu güçler dengesini korumakta kararlı gözükmektedir.

Enerji konusunda dışa bağımlı bir ülke olan ve Rusya ve Ortadoğu ülkelerinden yüksek miktarda enerji ithal eden Çin'in bölgedeki enerji ticareti ABD'nin Ortadoğu'daki etkin rolüne rağmen geniş bir alana yayılmış ve yüksek hacimlere ulaşmıştır. Pekin yönetimi, enerji konusunda tek bir aktöre bağımlı kalmayarak bu alanda kendisi için bir zafiyet oluşmasını engellemiştir. Rusya'nın Çin'e enerji ihracatının iki taraf için de önemli avantajları vardır. Zira ABD'nin dünya enerji piyasaları üzerindeki etkisinin Çin için bir dezavantaj oluşturmamasında Rusya'nın payı çok önemlidir. 21 Aralık 2022'de Rusya'nın Kovykta gaz sahası ve "Sibirya'nın Gücü" doğal gaz boru hattının Kovykta-Chayanda bölümü Çin-Rusya Doğu-Rota doğal gaz boru hattının tamamlanmasıyla devreye alınmıştır. İki ülke ayrıca Çin-Rusya Uzak Doğu boru hattı projesini hızlandırmış ve Çin-Moğolistan-Rusya boru hattı iş birliğine ilişkin görüşmelere başlamıştır. Rusya ve Çin nükleer enerji, hızlı reaktörler, nükleer yakıt, nükleer bilim ve teknoloji alışverişi alanlarında da kapsamlı bir iş birliği yürütmektedir.

Bu durum yine Rusya-Ukrayna arasındaki çatışmada bir güçler dengesinin kurulma-

sını Çin için zaruri hâle getirmiştir. Rusya ile enerji ithalatı üzerinden geliştirilen ilişkilere rağmen Çin, Ukrayna'ya destek veren ABD cephesine düşmanca bir yaklaşım içerisine girmeden, karşılıklı kazanımları muhafaza etme anlayışıyla hareket etmektedir. Çünkü enerji bağımlılığı Çin'in önemli bir dezavantajıdır ve bu konunun büyük bir soruna dönüşmemesi için dikkatli bir siyaset yürütmektedir.

Çin, Ukrayna krizini sona erdirme konulu BM Güvenlik Konseyi kararına oy vermekten kaçınmıştır. Çin temsilcisi, Konseyin "ateşi köklemek yerine söndürmek" amacıyla hareket etmesi gerektiği için çekimser kaldığını söylemiştir. Karar, 11 evet ve 3 çekimser oyla kabul edilse de Rusya'nın vetosu nedeniyle uygulamaya konulamamıştır. Çin, bir yandan savaşın sona ermesi noktasında ABD ile hemfikir gözükürken diğer yandan Rusya lehine oluşan cepheleri yatıştırıcı bir rol de sergilemektedir.

Çin'in Rusya-Ukrayna savaşındaki bir diğer çekincesi ise benzer bir sorunu Tayvan üzerinden yaşama endişesidir. Geçmişten bu yana gelen Tayvan ile arasındaki problemlerin bir çatışmaya dönüşmesi ihtimali, ABD'nin Tayvan'a olan siyasi ve askerî desteği sebebiyle tırmanmaktadır. Çin bu nedenle Ukrayna meselesinde gerek uluslararası hukuk açısından gerekse uluslararası kamuoyu açısından ileride kendisini sıkıntıya düşürebilecek her türlü eylemden kaçınmaya dikkat etmektedir.

Kaynakça

Gülay, Z. T., Hacer Başer. (07.12.2022). "Orta Doğu Çin İçin 'Vazgeçilmez' Bir Enerji Kaynağı". <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/orta-dogu-cin-icin-vazgecilmez-bir-enerji-kaynagi/2757682>

Hawkins, A., A. Roth. (22.02.2023). "China and Russia Deepen Ties as Top Diplomat Tells Putin Crisis is 'Opportunity'". <https://www.theguardian.com/world/2023/feb/22/china-russia-reaffirm-close-ties-putin-meets-top-diplomat-wang-yi>

Slow, Oliver. (25.02.2023). "China Refuses to Condemn Russia's Ukraine Invasion During G20 Deadlock". <https://www.bbc.com/news/world-asia-64773618>

Şeker, Ata Ufuk. (15.02.2022). "AB'nin En Büyük Ticaret Ortağı Çin Oldu". <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abnin-en-buyuk-ticaret-ortagi-cin-oldu/2503182>

The U.S.-China Economic and Security Review Commission. (04.02.2023). "China's Position on Russia's Invasion of Ukraine". <https://www.uscc.gov/research/chinas-position-russias-invasion-ukraine>

Yujun, Feng. (11.01.2023). "Russia's Diplomatic Dilemmas and 'Bright Spots' Pertaining to the Russia-Ukraine Conflict". <https://interpret.csis.org/translations/russias-diplomatic-dilemmas-and-bright-spots-pertaining-to-the-russia-ukraine-conflict/>

